

DRAUDIMAS VERSTI DUOTI PARODYMUS PRIEŠ SAVE KAIP ASMENS KONSTITUCINIŲ TEISIŲ BAUDŽIAMAJAME PROCESE GARANTAS

Doktorantas Raimundas Jurka

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@mruni.lt

Pateikta 2005 m. spalio 12 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gruodžio 28 d.

Pagrindinės sąvokos: draudimas, parodymų davimas, liudytojai, imunitetas, garantija

S a n t r a u k a

Straipsnyje, pasitelkiant skirtingų teisinių sistemų teisės doktriną bei teismų praktiką, nagrinėjami draudimo versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius, kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garanto, aspektai. Siekdamas atskleisti šios konstitucinio lygmens garantijos turinį, autorius darbe aiškina jos istorines prielaidas, formas bei jų mokslinį pagrindimą bendrosios ir kontinentinės teisės šalių moksle ir praktikoje. Pagrindinis straipsnio tikslas yra išanalizuoti draudimo versti duoti parodymus prieš save reglamentavimo ir įgyvendinimo problemas Lietuvos baudžiamajame procese. Straipsnyje svarstoma, ar valstybės nustatyto liudytojo imuniteto, draudžiančio apklausti šį proceso subjektą apie jo paties padarytą nusikalstamą veiką, imperatyvus pobūdis yra mokliškai pagrįstas bei praktiškai efektyvus. Straipsnio autorius daro prielaidą, jog minėto imuniteto imperatyvumas, draudžiantis apklausti liudytoją apie jo paties padarytą nusikalstamą veiką, net ir tuo atveju, jeigu šis pats savo noru sutinka duoti parodymus, ištis yra nepagrįstas. Autoriaus teigia, jog šiam draudimui reglamentuoti bei tinkamai įgyvendinti praktikoje, būtina pasitelkti dispozityvųjį teisinio reguliavimo metodą, leidžiantį apklausti tokį liudytoją, jei šis sutinka duoti parodymus. Be to, straipsnyje analizuojamas ir liudytojo imuniteto, atleidžiančio šį subjektą nuo pareigos duoti parodymus prieš save ar savo artimą, pobūdis.

Straipsnis baigiamas išvadomis ir pasiūlymais, suformuluotais taikant loginės analizės, taip pat ir sisteminius metodus.

Ižanga

Draudimas versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius – tai konstitucinė garantija (LR Konstitucijos 31 str.), užtikrinanti žmogaus ir valstybės santykių suderinamumą sprendžiant teisingumo klausimus. Taikant pozityviąją teisę kiekvienoje demokratinėje valstybėje turi egzistuoti ne tik formalus visuomenės elgesio valdymo modelis, bet ir teise bei morale pagrįstas valstybės požiūris į žmogų bei jo artimą. Pabrėžtina, jog turiningoji teisės esmė įpareigoja valstybę kurti ir įgyvendinti tokį teisinio reguliavimo mechanizmą, kuris saugotų žmogaus ir jo šeimos bei artimųjų santykius valstybės institucijų veikloje. Draudimas versti duoti parodymus prieš save, kaip konstitucinė garantija, turi būti aiškinamas neatsiejamai nuo kitų konstitucinių principų ar nuostatų, susijusių su teisingumu, draudimo piktnaudžiauti valdžia samprata, taip pat su asmens privataus gyvenimo, nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų bei kitų proceso subjektų interesų apsauga.

Be to, ši garantija užtikrina ir plačiai žinomo teisės tylėti principo įgyvendinimą praktinėje teisės saugos institucijų veikloje. Taigi kiekvieno asmens konstitucinė teisė neliudyti prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius yra teisinė garantija į asmeninę garbę ir orumą, privačios, asmeninės ar šeimos paslapties apsaugą.

Reikėtų atkreipti dėmesį, jog analizuojamos garantijos, kaip vieno iš pamatinių teisinio proceso principų, sampratos klausimai baudžiamojo proceso teorijoje suprantami nevienodai. Ilgainiui šios teisinės vertybės raida atskirose teisinėse sistemose turėjo įtakos formuojantis skirtingoms teisinėms doktrinoms. Tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės šalyse draudimas versti duoti parodymus prieš save ar savo artimą vertinamas kaip valstybės nustatytas imunitetas, apsaugantis nuo pareigos duoti parodymus, kurių turinys gali pakenkti šių parodymų subjekto ar jam artimų asmenų interesams. Tačiau skirtingose šalyse minėto imuniteto, kaip garantijos, ypač taikomos siekiant apsaugoti liudytojų, įtariamųjų (kaltinamųjų) procesinius interesus, veikimo mechanizmas nėra vienodas. Tai, viena vertus, priklauso nuo baudžiamųjų procesinių santykių konstrukcijos bei, antra vertus, nuo šiuose santykiuose vyraujančio teisinio reguliavimo metodo ir teisinio proceso principų. Taigi skirtingose baudžiamojo proceso teisės doktrinos nevienodai vertinamas šios garantijos pobūdis bei apimtis, jos reikšmė įrodinėjimo procesui bei asmens, galinčio duoti parodymus, interesų apsaugos mechanizmui.

Deja, reikia pažymėti, jog mokslinių darbų bei tyrimų, analizuojančių draudimo versti duoti parodymus prieš save klausimus, Lietuvoje beveik nėra atlikta. Todėl šio straipsnio aktualumą bei naujumą lemia tai, jog čia siekiama nuosekliai išanalizuoti anksčiau minėtos garantijos istorines prielaidas, jos sampratos turinį skirtingų teisinių sistemų šalyse. Galiausiai pagrindinis šio straipsnio tikslas – išanalizuoti draudimo versti duoti parodymus prieš save įgyvendinimo aspektus, jo praktinį efektyvumą bei mokslinį pagrįstumą.

Iškeltas tyrimo tikslas apima ir tyrimo objektą, siejamą su atskirų proceso subjektų, ypač liudytojų, interesų apsauga užtikrinant jų konstitucinę teisę tylėti. Todėl diskutuotina, ar draudimo priverstinai apklausti asmenį kaip liudytoją dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos, kaip juridinės konstrukcijos, forma galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse [1] (toliau – BPK) yra metodologiškai pagrįsta bei lanksti teisinio reguliavimo požiūriu.

Straipsnyje pateikiami dabartinėje Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje dar neišnagrinėti tam tikri draudimo versti duoti parodymus prieš save aspektai. Čia remiamasi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT), Europos Teisingumo Teismo, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika, baudžiamojo proceso įstatymais ir moksline literatūra.

Draudimo versti duoti parodymus prieš save istorinės prielaidos

Literatūros šaltinių analizė leidžia teigti, jog istoriškai susiformavo dvi teorijos, aiškinančios draudimo versti duoti parodymus prieš save (lot. – *nemo tenetur accusare se ipsum*) principą, kuris vėliau skirtingų teisinės sistemos valstybių praktikoje įgavo savitas formas. Skiriamos klasikinė (tradicinė) ir naujoji teorijos.

Klasikinės teorijos kūrėjų teigimu, draudimo versti duoti parodymus prieš save principas pirmą kartą 1641 m. buvo suformuluotas Anglijoje, kai teismams buvo uždrausta iš kaltinamo asmens reikalauti priesaikos, įpareigojančios jį prisipažinti padarius nusikaltimą [2 p. 26–32]. Iki tol, teisės istorijos tyrinėtojo W. Holdsworth'o teigimu, priesaikos institutas buvo laikomas vienu esminių proceso elementų, lemiančių asmens prisipažinimo privalomumą [3 p. 740]. Anot šios teorijos atstovų, būtent nuo XVII a. vidurio prasidėjo inkvizicinio tyrimo modelio atavizmo procesas, paskatinęs parengti *Habeas Corpus* aktą¹. Jis buvo priimtas 1679 m. ir užtikrino anglų teisę į asmens laisvę Anglijoje [4 p. 147–154]. Būtent šiame istoriniame akte yra nuostatos, numatančios garantijas, kad renkant įrodymus prieš asmenį nebus vartojamas psichologinis arba fizinis smurtas.

Naujoji teorija, paneigianti klasikinį požiūrį į draudimo versti duoti parodymus prieš save principo kilmę, pateikia kitokį vertinimą.

¹ *Habeas corpus* akto istorija liudija, kad pagal Anglijos įstatymus ypač daug dėmesio buvo skiriama „procesinėms priemonėms“, t. y. tiems teismo procedūros būdams, kuriais apsaugoma pagarba įstatymų teisei ir kuriais remiantis nominali teisė tampa veiksminga ir reali. *Habeas corpus* aktai iš esmės yra procesiniai ir skirti teisiniam mechanizmui tobulinti, kurio priemonėmis pripažinta teisė į asmens laisvę gali būti įgyvendinama. Plačiau žr.: Venn Dicey A. Konstitucinės teisės studijų įvadas.– Vilnius, 1999. P. 147–154.

R. Cartier Pittmano teigimu, draudimo versti duoti parodymus prieš save principas niekada nebuvo Anglijos teisės sistemos, apėmusios tokius teisės šaltinius kaip Magna Carta, Teisių peticija ar Anglijos teisių bilis, dalis. Anot šio mokslininko, vienintelis konstitucinio pobūdžio dokumentas, pripažinęs šį principą iki 1776 m., buvo 1689 m. Škotų teisių reikalavimas (angl. – *Scotch Claim of Rights*). Ir tik Jungtinėse Amerikos Valstijose šis principas tapo konstituciniu¹ [5 p. 1–2], mat šios valstybės Konstitucijos 5-oje pataisoje įtvirtinama asmens teisė neliudyti prieš save, o kaltės įrodinėjimo pareiga priskiriama atitinkamiems subjektams (1791 m.).

Kitų autorių nuomone, *nemo tenetur accusare se ipsum* principas kildinamas iš *ius commune*. Tai reiškia, jog draudimo versti duoti parodymus prieš save principo idėja kilo viduramžiais susijungus romėnų ir bažnytinei teisei. Tik vėliau šis principas pradėtas plačiai taikyti Anglijos bažnytiniuose teismuose [6 p. 1–7].

Treti autoriai teigia, jog draudimo versti duoti parodymus prieš save principo kilmė siejama vien tik su kanonų teise². Aptariamas principas buvo laikomas kanonu, suteikiančiu privilegiją kaltinamam asmeniui savęs nekaltinti bažnytiniuose teismuose [6 p. 100]. Kai kuriuose šaltiniuose teigiama, jog ši bažnytinių teismų privilegija buvo pradėta taikyti nuo 1580 m. [7 p. 6].

Dar esama ir kitų prielaidų, jog draudimas versti duoti parodymus prieš save kilęs iš žydų Talmudo ir kanonų teisės [8 p. 28]. Ir tik vėliau Anglijos teisėje šiam draudimui buvo suteiktas savęs nekaltinimo privilegijos, kuria nuo 1640 m. galėjo pasinaudoti kaltinamieji, o nuo 1679 m. ir liudytojai, pobūdis. Kiek vėliau, 1848 m., Anglijoje buvo priimtas Kaltinamojo asmens įrodymų aktas (angl. – *Accused Person's Evidence Act*). Juo remiantis buvo privaloma pranešti kaltinamajam apie jo teisę tylėti [9 p. 159].

Tačiau įtikinamiausiai draudimo versti duoti parodymus prieš save principo kilmę dar XX a. pradžioje pagrindė profesorius I. A. Pokrovskis. Mokslininkas teigė, jog šio principo istorinės užuomazgos siekia Romos Respublikos laikotarpį, t. y. VI a. pr. Kr. pabaigą. Šio tyrinėtojo nuomone, formuojantis formuliariniam procesui, civilinis, taip pat ir baudžiamasis procesai Romos Respublikoje pasidarė patogesni šalių ginčams spręsti. Viena iš proceso šalių – ieškovas galėjo pateikti ieškinį atsakovui, o šis savo ruožtu galėjo (*turėjo teisę*) sutikti su ieškovo jam keliamomis pretenzijomis bei pripažinti savo kaltę *confessus pro judicato accipitur* ir taip užbaigti visą procesą [10 p. 152–153]. Vadinasi, galima daryti prielaidą, jog tam tikrų ginčų atvejais atsakovas jau tuomet turėjo teisę atsisakyti duoti parodymus prieš save. Minėto Romos laikotarpio teisės šaltiniuose atsispindi tam tikra šalių lygiateisiškumo idėjos raida, lėmusi ir teisės tylėti atsiradimą.

Taigi į klausimą, ar bendrosios teisės šalyse (ypač Anglijoje) prigijo romėnų teisės tradicijos, taip pat ir aptariamo principo užuomazgos, galiausiai padeda atsakyti profesoriaus M. Maksimaičio vertinimai. Profesoriaus nuomone, keturi pirmieji romėnų įsigaliojimo Britų salose mūsų eros šimtmečiai dėl nedidelio romėnų skaičiaus tarp vietos gyventojų gilesnio pėdsako teisėje nepaliko, o romėnų legionieriams pasitraukus, nutrūko ir menkas Anglijos bei Romos ryšys [11 p. 118–119]. Tačiau mokslininkas, susilaikydamas nuo griežtesnio vertinimo, pripažįsta, jog vis dėlto Romėnų teisė Anglijos teisės sistemos raidai padarė netiesioginę įtaką. Todėl drįstant apibendrinti anksčiau išdėstytas autorių pozicijas, peršasi išvada, jog bendrosios teisės šalių teisinės tradicijos, o ypač susijusios su esminiais teismo proceso klausimais, daugiau ar mažiau perėmė kai kuriuos romėnų teisės elementus. Be to, netiesioginės recepcijos faktą gali pagrįsti ir tai, jog kontinentinės teisės tradicijų užuomazgos yra daug ankstesnės nei bendrosios teisės tradicijos.³

Taigi logiška manyti, jog priklausomai nuo istorinio laikotarpio keitėsi ir draudimo versti duoti parodymus prieš save principo samprata. Šiuolaikinės analizuojamo principo sampratos formų galima ieškoti naujųjų amžių Europos valstybių teisės šaltiniuose. Vokietija yra viena pirmųjų valstybių, kurios XIX a. pradžios baudžiamojo proceso įstatymuose buvo įtvirtintas šis principas. Kaip teigia prof. M. Maksimaitis, romėnų teisės poveikis, teisės institutų ir sąvokų, net teisinės minties recepcija Vokietijoje buvo gerokai spartesni ir stipresni nei kur nors kitur Europoje [11 p. 117]. Įdomu tai, jog

¹ Įdomu pažymėti, jog analizuojama teisė buvo įtvirtinta septynių Amerikos valstijų konstitucijose arba teisių biliuose, t. y. Virginijoje (1776 m.), Pensilvanijoje (1776 m.), Merilande (1776 m.), Šiaurės Karolinoje (1776 m.), Vermonte (1777 m.), Masačusetse (1780 m.) ir Niu Hampšyre (1784 m.).

² Autorius atkreipia dėmesį, jog nors bažnytinė teisė dažnai vadinama kanonų teise, tačiau šios dvi sistemos nėra vienareikšmės. Pažymėtina, jog bažnytinė teisė apima kanonų teisę, kuri yra suprantama kaip tam tikrų teisės normų, įtvirtintų Kanonų kodekse, visuma. Tuo tarpu bažnytinė teisė apima kanonų, paremtą dieviškąja teise, teisę, bažnytinę veiklą ir įstatymų leidėjo paskelbtas žmogiškosios teisės normas.

³ Mokslinėje literatūroje nurodoma, jog bendrosios teisės tradicijos siekia 1066 metus. Tuo tarpu kontinentinės teisės tradicijos siekia net 450 m. pr. Kr. Plačiau žr.: Glendon M.A., Gordon M.V., Osakwe C. Vakarų teisės tradicijos. – Vilnius: Pradai, 1993. P. 11.

nuo 1871 m. Vokietijos Imperijos baudžiamojo proceso kodekse teisė atsisakyti duoti parodymus buvo numatyta ir liudytojams [9 p. 160].

Apibendrinant galima teigti, jog draudimo versti duoti parodymus prieš save garantijos, kaip vieno iš pamatinių proceso principų, kilmė sietina su senovės romėnų teise. Vėlesnė šio principo istorinė raida liudija, kad draudimo versti duoti parodymus prieš save pamatinę koncepciją perėmė ir besivystanti kontinentinės Europos, o vėliau ir anglosaksų tradicijų teisė.

Draudimo versti duoti parodymus prieš save formos ir jų mokslinis pagrindimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, skirtingos šalių teisinės tradicijos bei teisės mokslo doktrinos suformavo skirtingą požiūrį į draudimo versti duoti parodymus prieš save koncepciją. Nepaisant to, jog tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės šalių baudžiamojo proceso teisėje taikomas tas pats konstitucinis teisės tylėti principas, vis dėlto jo išraiškos formos nėra tapačios. Tai priklauso ir nuo valstybės baudžiamosios politikos, ir nuo esminių baudžiamojo proceso principų, pamatinių gairių. Tiesa, anot kai kurių mokslininkų, minėtose teisinėse sistemose bendra ir vienoda yra tai, jog draudimas versti duoti parodymus prieš save apsaugo asmens bendrąją teisę į orumą bei laisvą asmenybės vystymąsi [9 p. 163]. Taigi, savaime suprantama, jog kokios formos bebūtų ši garantija, ji užtikrina asmens garbę ir orumą, jo privataus gyvenimo neliečiamumą, asmeninės ir šeimos paslapties neatskleidžiamumą, teisę į teisingą teismą.

Tęsiant mintį apie draudimo versti duoti parodymus prieš save formas, kyla klausimas, ar Lietuvos įstatymuose įtvirtintas šios garantijos teisinis reguliavimo mechanizmas leidžia užtikrinti proceso efektyvumą ir išsamumą apsaugant procese dalyvaujančių subjektų interesus. Svarbu išsiaiškinti, ar pagrįstas BPK įtvirtinto liudytojų imuniteto, neleidžiančio apklausti šio asmens dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos, imperatyvus pobūdis. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje [12] įtvirtintas draudimas versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius apima tik negalimumą priverstinai apklausti tokį asmenį. Šios normos plečiamasis aiškinimas padeda suprasti, jog vis dėlto neturi būti draudžiama apklausti tokį asmenį dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos, jeigu šis savanoriškai sutinka duoti parodymus. Čia, žinoma, būtina pabrėžti asmens teisę atsisakyti duoti parodymus prieš save ar savo artimą. Tikėtina, jog šios garantijos įgyvendinimo mechanizmas turi būti paremtas dispozityviu teisinio reguliavimo metodu, kaip tai įstatymų leidėjas įtvirtino civilinį procesą reglamentuojančiuose įstatymuose. Logiška manyti, jog minėtasis imperatyvus pobūdis draudimas galiojančiame BPK yra diskutuotinas. Antra, svarbu apibrėžti šios konstitucinės garantijos pobūdį.

Siekiant atsakyti į visus šiuos klausimus, galima aptarti skirtingų teisinių sistemų šalių patirtį analizuojama tema. Išanalizavus to paties teisės tylėti principo skirtingas išraiškos formas bendrosios ir kontinentinės teisės šalių moksle bei praktikoje, galima kritiškai ir racionaliai įvertinti ir Lietuvos įstatymus.

Teisės nekaltinti savęs įgyvendinimas bendrosios teisės šalyse

Teisės nekaltinti savęs doktrinai bendrosios teisės šalyse skiriama daug dėmesio. Asmens teisę neduoti parodymų prieš save, kaip konstitucinę garantiją, bendrosios teisės šalių doktrinoje paprastai apibrėžia dvi nuostatos: draudimas įpareigoti liudyti prieš save ir liudytojo apsauga (imunitetas) nuo vėlesnio baudžiamojo persekiojimo, galinčio kilti dėl jo duotų parodymų [13 p. 419].

Jungtinių Amerikos Valstijų įstatymai teisę neduoti parodymų prieš save suteikia ne vien tik nusikaltimus padariusiems asmenims, bet ir liudytojams, jeigu dėl jų pačių duotų parodymų jiems gali kilti grėsmė būti persekiojamiems baudžiamąja tvarka. D. E. Hall'is, vertindamas šią procesinę teisę, primena žymaus XVII a. Amerikos teisės tyrinėtojo J. Bradshawo žodžius, jog „žmogaus privertimas kaltinti save prieštarauja bet kokiems dieviškiesiems, gamtos ar viešpatijos įstatymams“ [14 p. 245]. Tai reiškia, jog asmens įpareigojimas duoti parodymus, dėl kurių turinio gali būti nepagrįstai suvaržomos ar kitaip pažeidžiamos šio asmens teisės ir laisvės, prasilenkia su bet kokia socialinio elgesio standartų logika bei teisinės valstybės tikslais. Taigi ar analizuojama teisė išties yra tinkamai apsaugoma, priklauso nuo liudytojui suteiktino imuniteto formų, t. y. sutartinio imuniteto arba imuniteto nuo parodymų panaudojimo.

Sutartinis imunitetas (angl. – *transactional immunity*) reiškia, jog draudžiama vykdyti baudžiamąjį persekiojimą liudytojo, kuriam yra suteiktas imunitetas, atžvilgiu, nepaisant to, iš kokių kitų šaltinių buvo gauti įrodymai apie jo kaltę. Tai absoliutus imunitetas. Byloje *Jarmaine Allen, Plaintiff v. Iowa*

District Court for Polk County (1998 m.) Teismas pabrėžė, kad sutartinis imunitetas asmeniui taikomas dažniausiai tuomet, kai šis vienoje byloje dalyvauja kaip liudytojas, o kitoje – kaip kaltinamasis. Tokiais atvejais šis imunitetas apsaugo asmens interesus nuo galimų netiesioginių kaltinimų [15]. Suteikus liudytojui sutartinį imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo, šis įgyja pareigą duoti parodymus.

Praktikoje dažniau taikomas imunitetas nuo parodymų panaudojimo (angl. – *use immunity*), kuris reiškia, jog prieš liudytoją negali būti panaudojami jo paties duoti parodymai. Tačiau procesą vykdančios teisėsaugos pareigūnai gali pradėti baudžiamąjį persekiojimą liudytojo atžvilgiu remdamiesi iš kitų šaltinių gautais įrodymais. Ši imuniteto forma laikytina santykinė. *Iowa State v. Fox* (1992 m.) byloje Valstijos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, jog „imunitetas nuo parodymų panaudojimo apsaugo šių parodymų šaltinį (liudytoją) nuo tiesioginio ar netiesioginio baudžiamojo persekiojimo grėsmės“ [15].

Taigi JAV Konstitucijos 5-oji pataisa apima abi imuniteto formas, nors teismų praktikoje, kaip minėta, dažniausiai remiamasi antrąja. *Kastigar v. U.S.* (1972 m.) byloje JAV Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog imuniteto nuo parodymų panaudojimo visiškai pakanka, kad būtų apsaugomos asmens teisės pagal Konstitucijos 5-ąją pataisą [16 p. 337]. Tačiau pabrėžtina, jog taip pat numatytos ir kelios šios teisės taikymo išlygos. Pirma, ji taikoma tik asmens pareiškimams (angl. – *communications*), bet netaikoma pirštų atspaudų ir kūno pavyzdžių paėmimui (*Doe v. U.S.* (1998 m.) byla) ir pan. Antra, asmenims, piktnaudžiaujantiems šia teise, numatyta atsakomybė už nepagarbą teismui.

Australijoje teisės neduoti parodymų prieš save doktrina plačiau plėtoti buvo pradėta tik pirmoje XVII a. pusėje. Vienoje iš žymesnių *AT & T Istel v. Tully* (1993 m.) bylų buvo pabrėžta, jog „teisė neduoti prieš save parodymų gali būti pagrindžiama dviem aspektais. Pirma, tai užkerta kelią neteisėtam elgesiui su asmeniu procese. Ir antra, tai užkerta kelią abejotiniems prisipažinimams.“ Be to, ši teisė skirta apsaugoti asmens orumą bei taip užtikrinti apsaugą ne nuo persekiojimo apskritai, bet apsaugoti asmenį nuo persekiojimo remiantis iš jo paties lūpų gauta informacija (*Environmental Protection Authority v. Caltex Refining Company Pty Ltd* (1993 m.) byla) [17]. Taigi teisė neduoti parodymų prieš save Australijos, kaip ir kitų bendrosios teisės šalių, įstatymuose, išskyrus tam tikrus aspektus, apibrėžiama daugiau ar mažiau vienodai. Pagrindinis skirtumas tik tas, jog Australijoje teisė neduoti prieš save parodymų suprantama kiek plačiau. Ši teisė taikoma tiek asmeninių, tiek ir daiktinių įrodymų, svarbių bylos tyrimui, pateikimui (*Pyneboard Pty Ltd v. Trade Practices Commission* (1983 m.) byla) [17].

Anglijos ir Velso aptariamoms garantijoms praktika nėra tokia liberali. Baudžiamosios teisės ir viešosios tvarkos akte (angl. – *Criminal Law and Public Order Act*), priimtame 1994 m., nurodyta, jog jeigu, tarkime, liudytojas teismo posėdyje atsisako duoti parodymus, teismas ar komisija (angl. – *Jury*) gali padaryti atitinkamas išvadas. Tačiau galioja bendra taisyklė, jog liudytojas turi teisę atsisakyti duoti parodymus, nepaisydamas teismo ar komisijos pozicijos. Išimtis taikomos, kai Anglijos įstatymai valstybės paslapties atskleidimo ir kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose nustato pareigą liudytojui atsakyti į policijos klausimus.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog ši asmens teisių užtikrinimo garantija tiek teisės doktrinoje, tiek ir teismų praktikoje yra platesnės apimties nei kontinentinės teisės sistemos valstybėse. Tikėtina, jog tokios praktikos taikymą minėtose valstybėse lemia tvirtai įsišaknijusio sandėrio (angl. – *plea bargaining*) tarp proceso šalių ir valstybės institucijų (dažniausiai prokuroro) tradicijos. Be to, pridurtina, jog bendrosios teisės šalyse nustatant asmeniui teisę atsisakyti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius, plačiai įgyvendinamas dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas.

Draudimo versti duoti parodymus prieš save reglamentavimo ir įgyvendinimo problemos Lietuvos ir kitų Europos valstybių baudžiamajame procese

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje nustatyto draudimo versti duoti parodymus prieš save tikslas – neleisti bet kuria forma priversti liudyti prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. Ši konstitucinė nuostata apima tiek materialinę, tiek ir procesinę teisę. Tiesa, negalima nepaminti ir kitų šio pagrindinio įstatymo nuostatų, susijusių su analizuojamos garantijos įgyvendinimu. Konstitucijos 21, 23 bei 26 straipsnių sisteminė analizė leidžia teigti, jog draudimas versti duoti parodymus prieš save tiesiogiai apsaugo asmens teisę į minties laisvę, jo informacinį apsisprendimą. Todėl reikėtų sutikti su R. Merkevičiaus nuomone, jog minėtos Konstitucijos nuostatos papildo draudimo versti žmogų pateikti informaciją prieš save ar kitaip dalyvauti savęs įkaltinimo pro-

cese turinį [18 p. 148]. Asmuo turi teisę taip save, savo artimuosius ginti nuo bet kokio pobūdžio ar sunkumo kaltinimo.

Anksčiau minėtos Konstitucijos nuostatos atitinka Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 3 dalies (g) punktą, kuriame nurodyta, kad kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, visiškos lygybės sąlygomis turi teisę į garantiją, kad nebus verčiamas duoti parodymų prieš save patį arba prisipažinti esąs kaltas [19]. Vadovaujantis Konstitucijos bei tarptautinių teisės aktų normų sisteminė analize, darytina išvada, kad minėti teisės aktai formuluoja draudimą naudoti prievartą siekiant priversti duoti parodymus prieš save, šeimos narius ar artimus giminaičius. Baudžiamajame procese šis draudimas suprantamas dvejopai: pirma, kaip draudimas versti įtariamąjį (kaltinamąjį) duoti jį kaltinančius parodymus; ir antra, kaip draudimas versti liudytoją duoti parodymus dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos. Tiesa, toks liudytojo ir įtariamojo (kaltinamojo) imunitetas skiriasi savo apimtimi, nes įtariamasis (kaltinamasis) turi teisę tylėti viso prieš jį nukreipto proceso metu, tuo tarpu liudytojas gali neduoti parodymų tik dėl to, kas susiję su jo padaryta nusikalstama veika. Kitas svarbus skirtumas yra tas, kad apklausiantis liudytoją pareigūnas, prokuroras ar teismas gali ir nežinoti, kad liudytojas, duodamas parodymus, gali atskleisti savo padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes. Tuo tarpu įtariamojo (kaltinamojo) padėtis kitokia – visi klausimai, adresuojami jam, vienaip ar kitaip yra susiję būtent su nusikalstama veika, kurią padarius jis yra įtariamasis ar kaltinamas. Taigi anksčiau minėtos tarptautinių teisės aktų nuostatos leidžia suprasti, jog vis dėlto leidžiama apklausti liudytoją dėl jo paties ar jo artimo galbūt padarytos nusikalstamos veikos, jeigu šis pats sutinka duoti parodymus pagal pateiktus (ar tik pagal kai kuriuos) klausimus. Tokia liudytojo apsisprendimo laisvė lemia jo, kaip proceso subjekto, veiksmų dispozityvumą siekiant apsaugoti asmeninę ar šeimos paslaptį, jo konstitucinę teisę į informacinį apsisprendimą. Vadinasi, valstybė savo nacionaliniuose įstatymuose sukuria liudytojo imunitetą nuo pareigos duoti parodymus dėl savo paties, šeimos narių ar artimųjų giminaičių padarytos nusikalstamos veikos. Tik pats asmuo gali nuspręsti pasinaudoti šiuo imunitetu ar ne.

Daugelio užsienio valstybių teisės aktuose taip pat nustatytas liudytojo imunitetas. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių Europos valstybių teisės aktai šį imunitetą reglamentuoja gana įvairiai.

Norvegijos BPK 123 paragrafe nustatyta, jog liudytojas turi teisę atsisakyti atsakinėti į klausimus, kai dėl tokių atsakymų jam ar su juo giminystės ryšiais susijusiems asmenims gali būti skirta bausmė ar dėl to jis gali prarasti atitinkamas civilines teises. Teismas gali atleisti liudytoją nuo pareigos duoti parodymus, jeigu šiam proceso dalyviui kyla rizika dėl didelės turtinės žalos ir pan.

Švedijos BPK 36 skyriaus 6 dalyje numatyta, kad liudytojas gali atsisakyti duoti parodymus, susijusius su aplinkybėmis, kurios gali atskleisti jo ar su juo susijusio asmens padarytą nusikalstamą veiką.

Vadovaujantis Vokietijos BPK 55 straipsniu, liudytojas gali nesutikti atsakyti į klausimus, kurie jam pačiam arba jo artimiesiems (sužadėtiniai, sutuoktiniai, savo ir sutuoktinio tiesioginės linijos giminaičiams iki trečiojo laipsnio ir sutuoktinio šoninės linijos giminaičiams iki antrojo laipsnio) gali užtraukti baudžiamąją arba administracinę atsakomybę.

Bosnijos ir Hercegovinos BPK 84 straipsnio 1 dalyje numatyta liudytojo teisė atsisakyti atsakinėti į klausimus, į kuriuos atsakius tokiam liudytojui kiltų pavojus būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn. Tokiems liudytojams, jeigu šie sutinka duoti parodymus, prokuroro sprendimu gali būti nustatytas imunitetas nuo baudžiamojo persekiojimo.

Makedonijos BPK 221 straipsnyje nustatyta, jog liudytojas neprivalo atsakyti į atitinkamus klausimus, jeigu tai gali sukelti rimtų sunkumų ar didelę materialinę žalą jam ar jo artimiesiems giminaičiams arba dėl to jis ar jo artimieji giminaičiai gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Ispanijos BPK 418 straipsnis, įtvirtinantis teisę atsisakyti duoti parodymus, nustato, jog kiekvienas asmuo, taip pat ir liudytojas, turi teisę atsisakyti duoti parodymus, jeigu dėl to jis gali patirti turtinio ar kitokio pobūdžio suvaržymus ar žalą. Tačiau ši teisė nėra absoliuti. Asmuo neturi teisės atsisakyti duoti parodymus prieš save tiriant ar nagrinėjant bylas dėl sunkių nusikaltimų, susijusių su valstybės saugumu, visuomenine taika ar Karaliaus sostu [9 p. 166].

Taigi siekiant atsakyti į klausimą, ar liudytojo imuniteto imperatyvas, draudžiantis procesą vykdančioms pareigūnams, prokurorui ar teismui apklausti šį proceso subjektą apie jo paties padarytą nusikalstamą veiką, yra praktiškai efektyvus ir mokslškai pagrįstas, būtina analizuoti draudimo versti duoti parodymus prieš save koncepciją.

Konstitucijos nuostatos dėl draudimo versti duoti parodymus prieš save detalizuojamos BPK 80 ir 82 straipsniuose. Šio draudimo esmė ta, kad žmogus turi teisę neduoti parodymų bei aktyviai nedalyvauti apklausoje, jeigu šis procesinis veiksmas savo paskirtimi yra nukreiptas prieš paties žmogaus, jo šeimos narių ar artimųjų giminaičių interesus. Antra vertus, tai garantuoja šio žmogaus abso-

liučią galimybę laisvai apsispręsti duoti parodymus ar ne. Ir tik šio žmogaus (liudytojo, jo šeimos nario ar artimo giminaičio) perteikta informacija kaip įrodymas prieš jį patį gali tapti tik tuomet, kai šios informacijos pateikimas yra laisvo apsisprendimo rezultatas [18 p. 161]. Toks procese dalyvaujančio asmens apsisprendimo bei veiksmų dispozityviškumas remiasi konstitucinės idėjos, jog asmuo turi teisę, bet neprivalo duoti parodymų prieš save ar savo artimą, logika. Mokslinėje literatūroje nemažai autorių patvirtina šios logikos patikimumą.

Viena žymesnių baudžiamojo proceso teisės tyrinėtojų V. D. Karpoviča teigia, jog draudimo versti duoti parodymus prieš save koncepciją pagrindžia šie aspektai: a) kiekvienas asmuo turi teisę pats savarankiškai nuspręsti, liudyti prieš save, savo šeimos narį ar artimą giminaitį ar atsisakyti tai daryti; b) ši teisė jam užtikrina galimybę ne tik atsisakyti duoti parodymus, bet ir pasirinkti, į kuriuos pateiktus klausimus atsakyti, o į kuriuos ne; c) teisėsaugos institucijų pareigūnams draudžiama įpareigoti asmenį viena ar kita forma liudyti prieš save, šeimos narį ar artimą giminaitį. Šios institucijos neturi teisės panaudoti prievartos prieš tokį asmenį; d) parodymai, kurie prievartiniu būdu buvo gauti iš asmens apie jo paties ar šeimos nario, ar kito jo artimo giminaičio padarytą nusikalstamą veiką, byloje laikytini neatitinkančiais leistinumo reikalavimų; e) atsisakymas duoti parodymus gali būti prilyginamas iš anksto nepažadėtam nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimui, o už tai nekyla baudžiamoji atsakomybė, jeigu tai padaro šeimos nariai ar artimieji giminaičiai [20 p. 959]. Iš to darytina išvada, jog būtent dėl šių priežasčių svarbu itin dėmesingai stebėti, ar nėra pažeidinėjamas liudytojo savarankiško apsisprendimo principas.

Mokslininkai Z. Motala ir C. Ramaphosa, pabrėždami asmens teisę pasirinkti duoti parodymus ar ne, teigia, jog tas, kuris gali duoti parodymus dėl savo paties padarytos nusikalstamos veikos – tai procesinį liudytojo veiksnumą turintis, tačiau negalintis būti priverstas liudyti prieš save asmuo [21 p. 338]. Vadinas, teisinga ir logiška, jog nėra draudžiama apklausti asmenį dėl jo paties, jo šeimos nario ar artimo giminaičio padarytos nusikalstamos veikos, jeigu: a) šiam asmeniui yra tinkamai išaiškintos jo teisės atsisakyti duoti parodymus; ir b) jeigu toks asmuo savo noru aiškiai sutinka duoti parodymus.

BPK 82 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta, jog įtariamojo ir kaltinamojo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai gali (turi teisę) neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus. Tuo tarpu BPK 80 straipsnis nenumato tokios galimybės (teisės) liudytojui, kuris gali duoti parodymus dėl savo paties padarytos nusikalstamos veikos. Šių nuostatų kontekstas perša išvadą, jog liudytoją, kuris nors ir savanoriškai pareiškia sutikimą duoti parodymus dėl savo paties padarytos nusikalstamos veikos, draudžiama apklausti. Tai lemia šiame straipsnyje įstatymų leidėjo įtvirtintas imperatyvus teisinio reguliavimo metodas, kuris šiuo atveju nėra racionaliai pritaikytas ir mokslškai pagrįstas. Tikėtina, jog įtvirtinus liudytojo teisę duoti arba atsisakyti duoti parodymus dėl savo paties padarytos nusikalstamos veikos, procesas taptų operatyvesnis bei visapusiškesnis, kadangi šitaip būtų palengvinamas kryptingas įrodinėjimo procesas. Antra vertus, vieno ar kito proceso subjekto aiškus apsisprendimas aktyviai dalyvauti apklausoje, priklauso tik nuo jo valios, todėl dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas gali užtikrinti šių teisinių santykių lankstumą. Dėl greito, išsamaus bei efektyvaus proceso siūlytina iš naujo formuluoti liudytojo imuniteto, kaip garantijos, draudžiančios versti duoti parodymus prieš save, turinį. Čia derėtų atsižvelgti, viena vertus, į mokslškai pagrįstą šios garantijos koncepciją bei, antra vertus, dispozityvusis teisinio reguliavimo metodo pranašumą šiuo konkrečiu atveju. Be to, dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas šiuo atveju būtų tinkamesnis dar ir todėl, jog tiek BPK 80 straipsnio 1 punkte, tiek ir BPK 82 straipsnio 2 dalyje įvardyti asmenys saugo vieno pobūdžio asmeninę ar šeimos paslaptį. Juo labiau reikia sutikti, jog valstybė pati vienašališkai negali nuspręsti už individą, ar numatyti galimybę jam duoti parodymus prieš save bei savo artimą ir taip atskleisti asmeninę ar šeimos paslaptį, ar ne. Manytume, jog tai kiekvieno individo asmeninis ir privatus reikalas.

Anksčiau išdėstytų teiginių pagrįstumą lemia ir teisinio reguliavimo objekto reikšmė. Draudžiant versti duoti parodymus prieš save bei savo artimą, siekiama apsaugoti asmeninę ar šeimos paslaptį, kuria disponuoja, tarkime, liudytojas. Ši paslaptis konkrečiu atveju ir yra laikytina teisinių santykių objektu. Vadinas, tik liudytojas yra šios paslapties subjektas, galintis lemti jos likimą. Būtent dar ir dėl šios priežasties liudytojas gali būti apklaustas dėl savo paties ar savo artimųjų padarytos nusikalstamos veikos, jeigu jis aiškiai ir savo noru pareiškia sutikimą duoti parodymus. Taigi siūlytina liudytojo imunitetą nuo pareigos duoti parodymus dėl savo paties ar savo artimo padarytos nusikalstamos veikos įstatyme formuluoti taip: „*Asmuo, kuris gali duoti parodymus dėl savo paties padarytos nusikalstamos veikos, taip pat įtariamojo ir kaltinamojo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai turi teisę neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus*“.

Analizuojant draudimo versti duoti parodymus prieš save, kaip konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantijos, pobūdį, svarbu prisiminti vokiečių mokslininko K. Volko žodžius, jog „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ principas yra svarbus įrodinėjant tik asmeninius (intelektualinius) įrodymais.“ Anot mokslininko, Europos teisėje šis principas netaikomas daiktiniams įrodymams [22 p. 740]. Panašu, jog autorius palaiko ir tarptautinių teismų poziciją komentuojamu klausimu. Štai *Orkem prieš Europos Komisiją* (1989 m.) byloje, Liuksemburgo teismo nuomone, įpareigojimas asmens pateikti vienus ar kitus dokumentus ar daiktus, turinčius reikšmės konkrečios bylos nagrinėjimui, nesuvaržo šio asmens teisės tylėti. Tačiau tuo atveju, jeigu nacionalinis teismas įpareigotų asmenį pateikti visą reikalingą informaciją bei paaiškinimus dėl galbūt padaryto pažeidimo, tai savaime sukeltų teisės į savęs nekaltinimą pažeidimo grėsmę [23 p. 3343–3354]. Šiai nuomonei reikėtų pritarti, kadangi liudytojo imunitetas nuo pareigos duoti parodymus apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką apima tik jo teisę atsisakyti komentuoti arba kitaip aiškinti savo elgesį. Vadinasi, draudimas versti kaltinti save taikytinas tik žodinio, o ne daiktinio pobūdžio kaltinimams. Be to, EŽTT yra pažymėjęs, jog teisė atsisakyti duoti parodymus nėra absoliuti. Antai *Saunders prieš Jungtinę Karalystę* (1997 m.), *Weh prieš Austriją* (2004) bei *Salabiaku prieš Prancūziją* (1988 m.) bylose Teismas pabrėžė, jog teisė tylėti ir teisė nekaltinti savęs nėra absoliuti teisė, todėl nacionaliniams teismams nėra draudžiama daryti atitinkamas išvadas vien todėl, jog asmuo tyli ar atsisako duoti parodymus prieš save [24 p. 30]. Straipsnio autoriaus vertinimu, iš tikrųjų kiekvieno asmens teisės tylėti užtikrinimas, draudžiant versti duoti parodymus prieš save bei savo artimą, neturi šalinti teismo galimybės vienaip ar kitaip vertinti tokį poelgį. Tačiau teismas, formuodamas savo vidinį įsitikinimą šiuo klausimu, turi išlikti nuoseklus ir sąžiningas, kadangi teisės atsisakyti duoti parodymus svarbą ir socialinę vertę pagrindžia nekaltumo prezumpcijos ir sąžiningo proceso principų reikalavimai.

Išvados ir pasiūlymai

Išanalizavus draudimo versti duoti parodymus, kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garanto, aspektus, formuluotinos šios išvados bei pasiūlymai:

1. Draudimo versti duoti parodymus prieš save istorinės užuomazgos siejamos su senovės romėnų teise. Kiek vėliau amžių sandūroje šio principo pamatinę koncepciją perėmė besivystanti kontinentinės Europos, o vėliau ir anglosaksų tradicijų teisė.

2. Bendrosios teisės šalyse draudimo versti duoti parodymus prieš save bei savo artimą turinys tiek teisės doktrinoje, tiek ir teismų praktikoje yra platesnis nei kontinentinės sistemos šalyse. Šiai garantijai anglosaksų teisės praktikoje būdingas dispozityviškumas bei dinamiškumas.

3. Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje draudimas versti duoti parodymus prieš save ar savo artimą siejamas su liudytojų imunitetu, atleidžiančiu juos nuo pareigos duoti parodymus. Tačiau šio draudimo, kaip garantijos, įgyvendinimo mechanizmas praktikoje nėra efektyvus bei mokslškai pagrįstas. Tai lemia šį draudimą reglamentuojančių teisės normų imperatyvus pobūdis, neleidžiantis apklausti liudytoją dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos net ir tuo atveju, jei šis aiškiai ir savo noru sutinka duoti parodymus. Todėl siekiant optimizuoti BPK normas analizuojamu klausimu, svarbu atsižvelgti į teisinio reguliavimo metodo bei teisinių santykių objekto turinį.

4. Siūloma liudytojo imuniteto, atleidžiančio nuo pareigos duoti parodymus apie savo paties ar savo artimo padarytą nusikalstamą veiką, turinį formuluoti taip: „**Asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, taip pat įtariamojo ir kaltinamojo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai turi teisę neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus**“.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37–1341.
2. **Davies**, the Hon Justine GL. The prohibition against Averse Inferences from Silence: a Rule without Reason? // Australian Law Journal. Part 1. 2000. No. 74.
3. **Holdsworth W.** A History of English Law. 3rd edition. Vol. IX, 1966.
4. **Venn Dicey A.** Konstitucinės teisės studijų įvadas. – Vilnius, 1999.
5. **Cartier Pittman R.** The Colonial and Constitutional History of the Privilege Against Self-Incrimination in America. – New York, Virginia Law Review Association, 1935.

6. **Helmholz RH.** The Privilege against Self-Incrimination: Its Origins and Development. 1997.
7. **Forbes J. R. S.** Evidence Law Queensland. 1999.
8. **Müller R.** Neue Ermittlungsmethoden und das Verbot des Zwangs zur Selbstbelastung. 2001.
9. **Ambos K.** The Right on Non-Self-Incrimination of Witnesses before the ICC // Leiden Journal of International Law. 2002. No. 15.
10. **История** Римского права / Составил проф. Покровский И. А. – Рига, 1924.
11. **Maksimaitis M.** Užsienio teisės istorija. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 2002.
12. **Lietuvos Respublikos Konstitucija** // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33–1014.
13. **Pradel J.** Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
14. **Hall D. E.** Criminal Procedure and the Constitution. – New York: Delmar Publishers, 1997.
15. **Interneto** svetainė: <http://www.judicial.state.ia.us/supreme/opinions/19980701/97-0997.aps>
16. **Criminal Procedure: Law and Practice** / by R. V. del Carmen. 2nd edition. – Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company, 1991.
17. **Northern Territory Law Reform Committee.** Report on Privilege Against Self-Incrimination. No. 23, October, 2001.
18. **Merkevičius R.** Baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens samprata teisinės valstybės baudžiamajame procese. Doktoro disertacija. – Vilniaus universitetas, 2005.
19. **Tarptautinis** pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 77 – 3288.
20. **Постатейный** комментарий к Конституции Российской Федерации / Под общ. ред. В. Д. Карповича – Москва: Юрайт-М; Новая правовая культура, 2002.
21. **Constitutional Law: Analysis and Cases** / by Z. Motala and C. Ramaphosa. – Oxford University Press, 2002.
22. **Volck K.** Fünfzig Jahre Bundesgerichtshof, Festgabe aus der Wissenschaft. 4 edition. – München, 2000.
23. **Orkem v.** EC Commission (1989), European Court Reports, 1989-9.
24. **Европейский** Суд по правам человека. Избранные решения: в 2 томах. – Москва: НОРМА, 2000.

Prohibition to compel the Persons to give Evidence against Themselves as the Constitutional Guarantee in the Criminal Procedure

Doctoral Candidate Raimundas Jurka
Mykolas Romeris University

Keywords: prohibition, giving evidence, witnesses, immunity, guarantee.

SUMMARY

The article deals with the aspects of prohibition to compel the persons to give testimonies against themselves and their family's members or close relatives as the certain constitutional guarantee to the criminal procedure. For this reason the author of this article invokes foreign legal doctrine and judicial practice concerning this guarantee. Due to discover the content of this constitutional guarantee, the author of this article explains its historical assumptions, forms and scientific validity in the countries of common and continental law traditions. It is notable in the common law countries a person cannot be forced to incriminate himself without first receiving immunity from criminal prosecution as a result thereof.

The main goal of this article is to make the analysis of the problems of legal regulation and implementation of the prohibition to compel the persons to give evidence against themselves in Lithuanian criminal procedure. Thus, the author explains the preemptory nature of the witness' immunity, that prohibits to compel a witness to give testimonies against himself or his/her family members and etc. That is why the author draws a conclusion that this preemptory witness' immunity is not scientifically valid. The author supposes the witness' immunity, that prohibits compelling the persons to give testimonies against themselves, shall be invoked by using the disposition method of legal regulation.

The end of the article frames the conclusions and suggestions, that are based on the scientific methods.